

De maand die was

Er is een groot, grijs beest in deze zaal, maar we hebben het er niet over, zei **Chris Wiersma** 11 oktober tijdens een door de VOB georganiseerde dinerconferentie. Die olifant is de vraag wat we doen als mensen over een paar jaar voor heel weinig geld her en der *e-books* kunnen lenen en het marktaandeel van *e-books* veel groter wordt. In deze kolommen, o.a. in het augustusnummer in het artikel *Overbodige schakels in de keten* (pag.7), is het beest al meermalen benoemd.

In een illustratie bij een artikel met als kop [Great digital expectations](#) toont *The Economist* van 10-16 september kleine, zwarte beestjes: de spinnen en spinnenwebben in een grote, lege boekenkast die alleen nog maar een *e-reader* bevat. Het blad zegt dat in Amerika in de eerste vijf maanden van 2011 meer consumenten-*e-books* zijn verkocht dan volwassenen *hardback books* (wel te onderscheiden van *paperbacks*). Maar Amazon, met in Amerika een marktaandeel van 60 à 70 % in *e-books*, verkoopt nu meer *e-books* dan *paper books* (d.w.z. *hard backs*, *high-quality paperbacks* en *small, mass-market paperbacks* samen geteld).

The Economist benoemt voor- en nadelen. Voordeel is, vooral voor kleine uitgevers, dat ze niet te veel drukken (verspilling) of te weinig (met hogere kosten voor bijdrukken). En digitalisering blaast oude boeken nieuw leven in.

Gevaren zijn er ook: het eerste is dat van de piraterij (illegaal downloaden). Bij boeken nog makkelijker dan bij films en muziek (door de veelal kleinere bestanden). Met de prijs van *e-books* werd, o.a. door Amazon, gestunt, maar hogere prijzen vragen biedt schrijvers de kans om zonder literaire agenten en uitgevers zelf hun boeken zeer goedkoop aan te bieden.

Ook wordt gewezen op de dominantie van Amazon. Behalve boekverkoper wordt die zelf ook uitgever. Bovendien schijnt Amazon een eigen *tablet computer* op de markt te willen brengen. Het grootste probleem noemt *The Economist* het geleidelijke verdwijnen van boekhandels, omdat uitgevers via die weg toch de meeste boeken onder de aandacht van lezers konden brengen en het "duwen van boeken door sociale netwerken" daar nog geen alternatief voor is. Maar ook hier kan verandering in komen. *The Economist* wijst op de website www.anobii.com (boekenwurm) die hoopt een soort Wikipedia-achtige *community* van boekenliefhebbers te worden, waar boeken ook gekocht kunnen worden, op basis van meer persoonlijke *recommendations* dan Amazon geeft.

In een apart kader vraagt het blad zich af wat de gevolgen van verdwijnen van boekhandels zullen zijn voor de literatuur. Dan Brown zal het wel overleven, maar Dante ook? Gewezen wordt

ook op de vaste boekenprijs in Europese landen, ter bescherming van het brede, gevarieerde aanbod. Maar er worden al minder *mid-list*-boeken verkocht, waar de meeste literaire fictie en serieuze non-fictie onder vallen. Het gevaar is dat het straks economisch niet meer verantwoord is zulke boeken uit te geven. The Economist stelt concluderend vast dat boekenuitgevers met dezelfde problemen te maken zullen krijgen als andere mediabedrijven nu al hebben. "The next few years wil be a thriller."

In dit nummer van WWW o.a. aandacht voor het feit dat schakels in de keten elkaar ook kunnen opzoeken: Bibliotheek.nl meldt een deal met *Bloomsbury (Public Library Online)* te hebben. Wat de kosten voor Bibliotheek.nl en deelnemende bibliotheken worden is nog niet bekend gemaakt. De website van Bloomsbury's Public Library Online laat zien dat bibliotheken daar nadere informatie over kunnen vragen. Amazon biedt Amerikaanse bibliotheken gelegenheid hun leners boeken te laten lezen via de Kindle. De Digitale Bibliotheek van de Nederlandse Letteren (DBNL) digitaliseert oudere titels van WPG Uitgevers. Kortom, de strijd om het overleven, gezamenlijk of alleen, is duidelijk begonnen. Daar wijst natuurlijk ook het besluit van de Stichting Leenrecht op om in cassatie te gaan tegen de uitspraak van het Gerechtshof verlengingen niet als nieuwe uitleningen aan te merken.

Wim Keizer,
17 oktober 2011

15 november: implementatie-informatie

De Stichting Bibliotheek.nl organiseert op dinsdag 15 november samen met de Stichting Samenwerkende PSO's Nederland (SSPN) een landelijke informatiedag over de implementatie van en aansluiting op de digitale infrastructuur.

In november gaan de eerste bibliotheken aansluiten op de digitale infrastructuur. Dit, en aanpassingen in de planning, maakt dat er in het land behoefte is aan duidelijkheid over de uitrol en wijze van aansluiten. Daarom organiseert Bibliotheek.nl de landelijke informatiedag, die plaatsvindt op 15 november tussen 9.30 en 14.30 uur. De locatie (omgeving Utrecht) wordt nog bekend gemaakt.

Meer op: www.bibliotheekblad.nl/nieuws (16 okt.)

Gelden uit gemeentefonds? VNG-bestuur houdt bibliotheekdossier nog even aan

Het VNG-bestuur heeft 13 oktober besloten het bibliotheekdossier (concept-brief OCW aan Tweede Kamer, met voorstel bedrag uit Gemeentefonds te lichten ten behoeve van centrale inkoop van digitale content) aan te houden.

Dat meldde **Jamil Jawad** van de VNG desgevraagd.

In de vorige WWW maakte ik melding van de concept-brief van OCW.

Zoals verwacht kon worden, heeft de brief tot reacties geleid

van de VNG, de VOB en de Stichting Bibliotheek.nl. Niet bekend is of ook het SIOB en IPO gereageerd hebben.

De VNG-commissie Onderwijs, Sport en Cultuur (OCS) ziet wel iets in het voorstel, mits het gefaseerd wordt toegepast, maar de VNG-commissie Financiën is er *principeel* tegen. Het VNG-bestuur heeft het VNG-bureau nu gevraagd om een aanvullende notitie, waarin het voorstel van de uitname wordt getoetst aan de criteria die daarvoor zijn/worden ontwikkeld. Ook moet in de notitie verduidelijkt worden welke opvatting de bibliotheken hebben over het verhalen van de korting door gemeenten op de bibliotheken.

De volgende VNG-bestuursvergadering is op 10 november. In het bestuurlijk overleg tussen OCW, IPO en VNG is 14 oktober afgesproken dat de VNG na de vergadering van het VNG-bestuur op 10 november in een brief aan OCW haar standpunt kenbaar zal maken.

VOB-bestuur

In aanvulling op een standpunt dat het VOB-bureau al eerder had ingenomen, heeft het VOB-bestuur een wat uitvoeriger notitie aan OCW doen toekomen. Zo pleit het VOB-bestuur er voor om in de wet op te nemen dat gemeenten/bibliotheken alleen kunnen aansluiten op de landelijke digitale bibliotheek indien de gemeente ook een fysieke bibliotheek in stand houdt. Aanbevolen wordt aan gemeenten een minimumfinanciering te vragen. Het VOB-bestuur keert zich niet tegen een uitname uit het Gemeentefonds voor landelijke aankoop van digitale content, maar koppelt daar wel een hele reeks voorwaarden aan.

Over het idee om het beleidsveld bibliotheken te beperken tot twee bestuurlijke lagen zegt het VOB-bestuur hier een groot risico van te vinden dat de bijdrage van de provincies (ca. € 45 miljoen) kan wegvallen. "De bibliotheken afzonderlijk en het bestel als geheel kunnen en willen niet buiten de ondersteuningscapaciteit, het innovatievermogen en de implementatiekracht van de PSO's."

VOB-bureau

Het VOB-bureau is volgens een gespreksnotitie van de VNG in het algemeen positief gestemd over de voorgestelde wetswijziging. Wel benadrukt de VOB uit te gaan van de onverbreekelijke relatie tussen de fysieke en de digitale bibliotheek. Het VOB-bureau vindt het een logisch scenario om de verwerving van content ook centraal aan te pakken en centraal te financieren. "Wel dient gegarandeerd te zijn dat OCW geen enkele inhoudelijke invloed zal hebben op de aanschaf en aanbidding van digitale content. Verder moet gegarandeerd zijn dat deze uitname niet tot verdere extra kortingen door gemeenten op hun bibliotheeksubsidies leidt. Tevens dient rekening te worden gehouden met de verschillende financieringsniveaus van de basisbibliotheken."

Het bureau heeft vier nadelen genoemd van een uitname uit het Gemeentefonds:

- Verlies van zeggenschap van gemeenten en bibliotheken over de besteding van hun (bibliotheek)budgetten. Daarmee verdwijnt ruimte voor specifieke lokale overwegingen en om-

standigheden.

- Kwetsbaarheid: op de Rijksfinanciering kan in één keer bezuinigd worden, terwijl de zeggenschap nu verdeeld is over ruim 400 gemeenten.
- Vrees voor verdere bezuinigingen door gemeenten, omdat er dan immers toch een Rijksgefinancierde digitale bibliotheek is.
- Niet activerend: geen prikkel om zelf keuzes te maken en besluiten te nemen. Dit draagt niet bij aan het professionaliseringsproces en het traject naar versterkt ondernemerschap.

Het VOB-bureau heeft ook opgemerkt dat er op dit moment niet voldoende content beschikbaar is en dat auteursrechtgebende organisaties nog steeds niet weten hoe ze moeten omgaan met tijdelijke licenties ten behoeve van het uitlenen van e-books. Regelgeving op Europees niveau is wenselijk. Het bureau meent ook dat de branche zelf tot besluitvorming over aankoop en financiering van digitale content kan komen, maar dat medewerking van gemeenten daarbij geboden is.

Bibliotheek.nl

De Stichting Bibliotheek.nl gaat ervan uit dat het gebruik van e-books binnen 2 à 3 jaar zal versnellen. "Dit patroon is zichtbaar in de VS en ook bij andere markten, zoals de muziekmarkt. Over 5 jaar zal vermoedelijk driekwart van het boekaanbod ook een e-bookvariant hebben." Bibliotheek.nl zegt zich te richten op de inkoop (en ontwikkeling) van e-books, maar ook op e-learning, streaming en het downloaden van muziek, bladmuziek, kunst(uitleen) en andere e-content, zoals cultureel erfgoed en het e-depot van de KB. "Met het CDR is men bijvoorbeeld een plan aan het uitwerken om de collectie van 4 miljoen muziektracks toegankelijk te maken voor bibliotheekgebruikers. Tegen deze achtergrond is helder dat Bibliotheek.nl van mening is dat een forser budget benodigd is voor e-content. De huidige omvang van € 3,5 miljoen is te gering. Het beste zou zijn stapsgewijs toe te groeien naar een budget met een omvang van indicatief circa € 25 miljoen."

Meer op:

- www.bibliotheekblad.nl/nieuws (14 okt.);
- www.bibliotheekblad.nl/nieuws (13 okt.);
- www.bibliotheekblad.nl/nieuws/uitgelicht (23 sept.);
- www.bibliotheekblad.nl/nieuws/uitgelicht (19 sept.).

Bibliotheek.nl: online lezen met Public Library Online van Bloomsbury

De Stichting Bibliotheek.nl gaat online/streamed lezen in Nederland aanbieden, samen met het Britse *Bloomsbury*. Het aanbod zal beginnen met internationale titels en zal worden gevolgd door Nederlandstalige titels en Nederlandse content die Bibliotheek.nl zelf gaat verzamelen bij en via bibliotheken. Dit meldde **Diederik van Leeuwen**, directeur van Bibliotheek.nl.

Sander van Kempen, manager content management bij Bibliotheek.nl, zegt desgevraagd dat de internationale titels rech-

tendragend zullen zijn. Hij weet nu niet exact welke titels het zullen worden, omdat Bibliotheek.nl de selectie nog moet doen. Maar om vast een idee te krijgen kan gekeken worden op www.publiclibraryonline.com van Bloomsbury en dan te kiezen voor *United Kingdom* en vervolgens *Available Bookshelves*. Daar is het totale aanbod te zien, waar Bibliotheek.nl een deel van gaat kiezen.

Meer op: www.bibliotheekblad.nl/nieuws (13 okt.).

Amazon lanceert leendienst in VS

Amazon heeft de eerder aangekondigde leendienst gelanceerd, waarbij e-books van diverse Amerikaanse bibliotheken geleend kunnen worden, te lezen via de e-reader *Kindle*. Deze dienst, die is ontwikkeld in samenwerking met e-bookdistributeur *Overdrive*, maakt het mogelijk voor Kindle-bezitters of gebruikers van de *Kindle-apps* om e-books te lenen uit het aanbod van meer dan 11.000 Amerikaanse openbare bibliotheken.

Amerikaanse klanten van Amazon die een Kindle bezitten of gebruik maken van de gratis Kindle-apps kunnen nu dus e-books lenen uit het assortiment van de ruim 11.000 bibliotheken die zaken doen met Overdrive. Bovendien kunnen ze bookmarks maken, notities aanbrengen en passages markeren. Dankzij een "Whispersync-technologie" blijven deze aantekeningen en markeringen bewaard. Ook sociale media als Facebook en Twitter zijn in de leendienst van Amazon geïntegreerd.

Meer op: www.bibliotheekblad.nl/nieuws (25 sept.).

Bibliotheek.nl en RCE werken samen

De Stichting Bibliotheek.nl en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) gaan samenwerken bij productontwikkeling en infrastructuurgebruik.

De RCE kan gebruikmaken van de door Bibliotheek.nl ontwikkelde infrastructuur. De RCE biedt Bibliotheek.nl en aangesloten openbare bibliotheken toegang tot het erfgoed domein en kan fungeren als intermediair in de beschikbaarstelling van domeinformatie (archieven, musea, erfgoedbeheerders).

Meer op www.bibliotheekblad.nl/nieuws (27 sept.).

LibrarySchool gaat over de samenleving

"De LibrarySchool gaat in wezen niet over bibliotheken maar over de samenleving. Het probleem dat de LibrarySchool aanpakt is niet het probleem van bibliotheken, maar het probleem van de samenleving. Anders gezegd: de LibrarySchool gaat niet over de binnenkant maar over de buitenkant. De verantwoordelijkheid van de bibliotheek komt hierop neer: een bijdrage leveren aan de vitaliteit van de maatschappij."

Dat zei **Bert Mulder**, Lector Informatie, Technologie en Sa-

menleving aan De Haagse Hogeschool en directeur van het eSociety-insituut (www.esocietyinstituut.nl), tevens curator van de *vrije ruimte* op de LibrarySchool, bij de officiële opening van deze school op 29 september in Amsterdam.

Mulder verder: "Ik zie de bibliotheek als een levend organisme, als onderdeel van een vitaal netwerk. Richting bezuinigende overheid voeg ik daar dan ook deze waarschuwing aan toe: wie de bibliotheek nu uitzet, kan haar straks niet zomaar weer aanzetten. Richting **Josje Calff** en andere critici van de LibrarySchool wil ik dit kwijt: ik verbaas me over de drie paradigma's in bibliotheekland die elkaar te vuur en te zwaard bestrijden: marketingconcept, digitale-bibliotheekconcept en cultureel concept. Maar dat raakt niet de kern van de zaak. Laatst kwam naar buiten dat de overheid het over dertig jaar moet doen met nog slechts dertig procent van het aantal medewerkers dat er nu in dienst is. Door deze en andere ontwikkelingen is de samenleving als geheel fundamenteel in transitie. Gegeven die enorme uitdaging is samenwerking in de branche essentieel. Al was het maar om antwoord te vinden op de vraag: wat is straks de mogelijke rol van de bibliotheek? Ik heb het dan niet over wel of geen boeken, wel of geen kopje koffie. De context is een wezenlijk andere, vereist reflectie van een ander kaliber. Die vraag is geconcentreerd in de LibrarySchool. Gek genoeg roept deze cruciale conceptuele vraag in onze kring de nodige weerstand op. Het is aan ons daar adequaat op in te spelen door de komende jaren bibliothecarissen op te leiden die niet alleen in het hart van de bibliotheek staan, maar in het hart van de Nederlandse samenleving"

Meer op: www.bibliotheekblad.nl/nieuws/uitgelicht (30 sept.).

Stichting Leenrecht weer hogerop

De Stichting Leenrecht heeft bij de Hoge Raad cassatie aangevraagd in de kwestie leenrechtvergoedingen voor verlengingen.

De cassatie betekent dat de procedure doorloopt en naar verwachting nog zo'n anderhalf jaar in beslag zal nemen.

Op 28 juni jl. deed het Gerechtshof in Den Haag uitspraak in de hoger-beroep-zaak tussen de Stichting Leenrecht en de VOB over leenvergoedingen op verlengingen. De VOB werd in het gelijk gesteld.

Meer op: www.bibliotheekblad.nl/nieuws (28 sept.).

Hier ook reacties van directeuren.

DBNL digitaliseert titels WPG uitgevers

De Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (DBNL) en WPG Uitgevers hebben bekendgemaakt een samenwerking aan te gaan waarbij DBNL de komende maanden zo'n 2000 oudere titels van WPG Uitgevers zal digitaliseren en beschikbaar stellen.

Tot het concern WPG Uitgevers behoren de uitgeverijen De Bezige Bij, Thomas Rap, Cargo, De Arbeiderspers, Querido, Nijgh & Van Ditmar en Athenaeum-Polak & Van Gennep.

DBNL zal van deze uitgeverijen duizenden *out-of-print* titels

digitaliseren en als e-book beschikbaar stellen.
 Meer op: www.bibliotheekblad.nl/nieuws (27 sept.).

Ap de Vries: “Van nood deugd maken”

“Als je je nu verzet, dan plaats je je buiten de realiteit, dan is er geen wethouder die nog met je wil spreken. Als er nog een keer een bezuinigingsronde komt, dan krijg je helemaal de kous op de kop. Natuurlijk moet je wel zeggen dat het pijn doet en tot hier en niet verder. Maar laten we ons niet te hard verzetten tegen de bezuinigingen. Laten we van de nood een deugd maken. Laten we proberen de bibliotheken te positioneren vanuit kracht en vanuit zelfvertrouwen en duidelijk maken dat wij recht van bestaan en een toekomst hebben. Dat beeld willen wij neerzetten en we kijken daarbij verder dan 2013.” Dat zegt **Ap de Vries**, directeur van de VOB, naar aanleiding van de VOB-campagne *De Bibliotheek in actie*.
 Meer op: www.bibliotheekblad.nl/nieuws/uitgelicht (18 sept.).

“Groot grijs beest in de zaal”

“Ik zie een groot grijs beest in deze zaal, maar we hebben het er niet over. Waarom gaat het debat niet over de vraag wat we doen als mensen over een paar jaar voor weinig geld heren en der e-books kunnen lenen? Waarom praten we niet over de vraag hoe we ons opstellen tegenover die dreigende olifant? Nu is het marktaandeel van het e-book nog laag, maar is dat over vijf of tien jaar nog steeds zo? Ik weet het ook niet, maar het lijkt me wel zaak dat we ons buigen over de ontwikkelingen die mogelijk op ons afkomen. Daarbij denk ik aan kwesties als: hoe gaan we om met de verdergaande digitalisering en wat is onze opstelling tegenover de overheid die kritischer wordt als het gaat om wat je wel en niet met belastinggeld betaalt.” Met die vragen nam **Chris Wiersma** (*denieuwebibliotheek*, Almere) een voorschot op zeven stellingen die tijdens een door de VOB op 11 oktober georganiseerde dinerconferentie ter tafel kwamen.
 Meer op: www.bibliotheekblad.nl/rubrieken (13 okt.).

Oorlog der concepten

In het papieren *Bibliotheekblad* nummer 12 (29 sept.) is Chris Wiersma, ook bestuurslid van de VOB en de contactpersoon voor de VOB-commissie Strategie, begonnen met een serie *De oorlog der concepten*. Hij deelt een aantal concepten en strategieën in volgens een theorie met drie waardestrategieën waaruit ondernemingen kiezen om zich van hun concurrenten te onderscheiden:

- *Customer intimacy* (dichter bij de klant);
- *Product leadership* (vernieuwend product);
- *Operational excellence* (beste prijs, in het geval van bibliotheken: voor de klant en voor de subsidiënt).

Een marktleider moet uitblinken in één waardedimensie en op basisniveau presteren in de overige twee.
 In het bibliotheekwerk gangbare, door Chris genoemde, con-

cepten kunnen als volgt worden ingedeeld:

- Dicht bij de klant: retail, gebruiksgemak, segmentatie, verblijfsklimaat, (spreiding).
- Vernieuwend product: digitalisering, cultureel en educatief centrum, mediawijsheid, leesbevordering, samenwerking.
- Beste prijs (in ons geval: de laagste kosten): spreiding, self-service, functie-innovatie, schaalvergroting.

Dit volgens hem nog niet complete overzicht roept de volgende vragen op:

1. Wat levert het allemaal op?
2. Zijn het de goede keuzes?
3. Is het niet te veel?

We weten het niet zo goed

Hij begint met de eerste vraag: "In ieder geval geen landelijke stijging van de aantallen bezoekers, leners en uitleningen, al zijn er uitzonderingen, bijvoorbeeld... Almere. Wat het wel oplevert weten we niet zo goed. En dat is jammer, want we besteden veel inzet, talent en publiek geld aan zaken zonder bij te houden wat ze ons opleveren in termen van bereik, klanttevredenheid, kosten en opbrengsten."

Chris zou graag zien dat de oorlog der concepten echt gevoerd wordt, dat de concepten contact met elkaar krijgen. "Dat we onderzoeken wat de resultaten zijn van de verschillende concepten op het gebied van spreiding, retail, programmering, mediawijsheid, etc. En dat we uitkomsten kiezen voor de selectie van het beste concept en voor de verdere ontwikkeling daarvan. Dat vind ik bij uitstek een taak voor het SIOB."

De verkenning van de beantwoording van de tweede en derde vraag komt in volgende artikelen in Bibliotheekblad. "Ik denk dat mijn antwoord op vraag twee is: deels. En op vraag drie: beslist!", aldus Chris.

Van kennisuitdeling naar kennisdeling

Hoe geef je een kennisnetwerk vorm, wat zijn de randvoorwaarden en wat wil je ermee bereiken? Virtuele netwerken zijn geschikt om kennis op te doen, kennis uit te wisselen en problemen op te lossen. Ook in de bibliotheekwereld worden de mogelijkheden van virtuele kennisnetwerken onderkend. Een voorbeeld is het Gelderse [Biebkracht](#), een kennisnetwerk voor bibliotheekmedewerkers.

Op 25 en 26 augustus brainstormden experts uit de bibliotheekwereld en de wetenschap in Scheveningen over kennisnetwerken.

Meer op: www.bibliotheekblad.nl/rubrieken (30 sept.).

Blogs Bibliotheek.nl

Afgelopen maand het volgende blog van **Jan Klerk**: [De Digitale Bibliotheek in Zwart, Wit en Grijs](#) (8 okt.).

Het visiestuk van de VOB-commissie Digitale Bibliotheek, waar Jan over schrijft, komt in de week van 24 oktober beschikbaar, vertelde commissievoorzitter **Nan van Schendel** desgevraagd.

Digital mystery guest

Met ingang van oktober houdt een '*digital mystery guest*' (**Edwin Mijnsbergen**) maandelijks op www.bibliotheekblad.nl de 'digitale bibliotheek' van een bibliotheek in Nederland of Vlaanderen tegen het licht en beoordeelt deze op verschillende aspecten.

De eerste digitale bibliotheek is die op die manier bekeken werd, is die van Bibliotheek Heerlen (onderdeel van Schunck*). Meer op: www.bibliotheekblad.nl/rubrieken (12 okt.)

Wat Marina Meent Tegenwicht

"Wat ik geen goede ontwikkeling vind is dat vaak, en dus ook in het bibliotheekveld, tegelijk wordt geredeneerd: hoe meer techniek (lees: apparatuur), hoe minder mensen (lees: personeel) nodig. Natuurlijk is het belangrijk om 'zinledige' administratieve handelingen uit te besteden aan apparatuur die ons dat werk gemakkelijk uit handen neemt. De kostenoverwegingen die hier vrijwel altijd aan ten grondslag liggen begrijp ik als bedrijfskundige zeker ook. *Maar is de bibliotheek nu juist niet óók de plaats waar we een tegenwicht bieden aan alle selfservice, zelfmanagement, aan het 'grote alles zelf doen'?*"

Dat zegt **Marina Polderman** in haar gastblog van oktober.

"Willen we niet juist een instituut zijn waar we samen met de mensen om ons heen op zoek gaan naar antwoorden? Of op zijn minst vragen stellen met elkaar? Techniek geeft ons al zoveel antwoorden. Maar wie stelt tegenwoordig nog de vragen? Hierin ligt een, misschien wel dé, ambitieuze doelstelling voor de bibliotheek. Dat daar, juist en bovenal, vakkundig personeel voor nodig is mag duidelijk zijn. En niet alleen achter de coulissen, of in vaktermen de backoffice, maar juist ook gewoon op de werkvloer."

Meer op: www.bibliotheekblad.nl/rubrieken/gastblogs (7 okt.).

Wat Jan Meent Digi-bibliothecaris: content curator

"Het vak van de papieren bibliothecaris gaat over naar de digitale bibliothecaris. Onze bronnen staan voortaan online. Het internet is een totaalbron geworden van een constante stroom van nieuwe data en informatie. Bij het stroomlijnen, begrijpelijk maken en bij elkaar brengen van deze informatie, is een taak voor de digi-bibliothecaris weggelegd. Om zonder commerciële belangen maar handelend vanuit algemeen belang, met kennis en passie de verzamelde informatie weer ter beschikking te stellen."

Dat zegt **Jan de Waal** in de ICT-rubriek van www.bibliotheekblad.nl.

Hij introduceert het woord *content curator*. Dat is "iemand die doorlopend relevante informatie over bepaalde onderwerpen vindt, beoordeelt, verrijkt en deelt met zijn omgeving." (volgens een definitie op de website <http://w3.howardshome.com>).

Meer over de content curator in de bijdrage van Jan:
www.bibliotheekblad.nl/rubrieken (20 sept.).

Wat Sjaak meent **Actualisering bibliotheekwetgeving (concept-brief OCW)**

Sjaak Driessen van de *bblthk* (Wageningen) stuurde WWW bijgaande opiniebijdrage (tussenkopjes van mij – wk):
 Langs diverse wegen is de gelijknamige conceptbrief van de staatssecretaris van OCW de wereld ingestuurd. Bijzonder dat zo'n brief in de conceptfase met een groot publiek wordt gedeeld.

Maar wat mij vooral trof tijdens het lezen van de brief was het begrip betrouwbaarheid, dat een aantal keren wordt gebruikt. Dit begrip raakt de kern het begrip democratie, die niet kan bestaan zonder waarheden en leugens, betrouwbaar- en onbetrouwbaarheden.

De openbare bibliotheek, vergelijk het met de journalistiek, is er daarom ten principale niet voor het door de overheid geëigende begrip betrouwbaarheid. Dat zou misschien kunnen wanneer die overheid daarmee bedoelt, en dan nog steeds verdacht, dat je de waarheid en de leugen waarachtig zou moeten laten zien, duiden etc.

Kortom: burgers moeten smaak en inhoud zelf betekenis kunnen geven. Pluriformiteit zonder staatstoezicht en idem zonder inhoudelijke regie. Dat is een van de waarden die een onafhankelijk instituut als de openbare bibliotheek in het publieke domein vertegenwoordigt. En ... zonder publiek domein geen object van democratie!

De (fysieke) openbare bibliotheek praktiseert die waarden onafhankelijk en pluriform met gestolde en dynamische (digitale) informatiedragers, die kunnen worden geraadpleegd en gedeeld, met burgers die elkanders opvattingen delen en betwisten, met ..., en dat alles in een vrije ruimte.

Geen waarden, maar opportunisme

De staatssecretaris kiest in zijn brief niet voor waarden, maar voor een opportunistische oplossing. Hij spreekt zich uit voor een schisma van de openbare bibliotheek in een digitale en fysieke bibliotheek. Hij rekent de digitale bibliotheek tot een staatsaangelegenheid en doet tegelijkertijd afstand van de fysieke bibliotheek. De fysieke bibliotheek is in zijn ogen een lokale verantwoordelijkheid. Voor de financiering van zijn digitale bibliotheek wil hij gemeenten korten via het gemeentefonds.

De ratio hiervan is dat gemeenten daarin niet meer zelf hoeven te investeren terwijl ze daarvoor wel al jaren middelen hebben ontvangen. De feiten die deze ratio zouden kunnen rechtvaardigen ontbreken.

De VNG-spraakmaker stelt de fysieke bibliotheek zonder veel tegenzin in een donkere hoek, mede ten faveure van de digitale bibliotheek. De digitale bibliotheek kan vervolgens op nihilistische wijze worden beargumenteerd als dé bibliotheek. In tijden van bezuinigingen waarin het opportunisme vaak hoogtij

viert, kan menig wethouder zich door deze ontwikkeling (lees: een korting op uitkering uit gemeentefonds ter dekking van de kosten landelijke digitale bibliotheek) net sterk genoeg voelen om extra te bezuinigen op de lokale bibliotheek, de bibliotheek te laten opknippen in activiteiten die ook elders ondergebracht kunnen worden, of in het uiterste geval de stekker er uit te trekken.

Fysieke bibliotheek steunbeer vitale kernen

Bizar is dit alles als je dat tegen het licht houdt van wat burgers lokaal werkelijk willen en waarvan ze gebruik maken. Een eigentijdse fysieke openbare bibliotheek functioneert in een compleet andere context dan de digitale bibliotheek sec. Je hebt het bij die fysieke bibliotheek nog steeds over massa's burgers in dorpen en steden die hiervan gebruik maken. Alleen al in het licht van de lokale sociaal geografische en digitale ontwikkelingen de komende tien jaar, die expliciet gevolgen hebben voor de (economische) leefbaarheid van dorps- en stadskern kunnen eigentijdse bibliotheken een steunbeer zijn voor de noodzakelijke kritische massa, nodig voor een vitale dorps- en stadskern. De fysieke openbare bibliotheek is nog steeds de grootste niet commerciële *Frequenzbringer* van de dorps- en stadskern. Die betekenis neemt toe naarmate de bibliotheek zich lokaal verankert, programmeert, samen met anderen. Sociale cohesie, leefbaarheid, burgerschap (van 0-99 jaar), kwaliteit van beleving, pacificatie etc., allemaal aspecten die er in deze context toe doen. Die het instituut openbare bibliotheek voor de burgers lokaal van waarde maakt.

De fracties van de Tweede Kamer zullen zeker op hun eigen wijze zeer hoog opgeven van het belang van de digitale bibliotheek en de staatssecretaris hierover met de nodige kritische vragen confronteren, om vervolgens voldaan hun fractiegenoten te informeren over hoe ze de democratie met inachtneming van hun partijbeginselen hebben veiliggesteld. Ze zullen zich ongetwijfeld ook laten informeren door Bibliotheek.nl (die de gedachte van de staatssecretaris omarmt), het SIOB – dat niet anders kan en ...

Informatie voor select gezelschap

Voor het rijk gaat het bij de digitale bibliotheek ten principale om de burger in zijn algemeenheid. De belangrijke vraag hierbij is waarover, over welke inhoud heb je het dan? Nieuwe exclusieve digitale informatie voor gebruikers via alleen openbare bibliotheken ligt niet voor het oprapen. De digitale informatie die de Koninklijke Bibliotheek en andere belangrijke instituten inbrengen is slecht voor een zeer select gezelschap. De bestaande gezamenlijke gestolde informatie (boeken etc.) van de openbare bibliotheken zal bij een centrale toegankelijkheid (bibliotheek.nl) geen exclusief nieuw leven krijgen waarin de uit-leencijfers zullen stijgen. In de tussentijd worden hier wel miljoenen geïnvesteerd.

Remmende werking

Pijnlijk is ook om te zien hoe de digitale bibliotheek van de staatssecretaris zich bedient van technieken die een remmende werking hebben op innovatie en aansluiting van onderop

(lees: vanuit de lokale bibliotheek). Neem als voorbeeld de widgets voor standaard-websites van bibliotheek.nl. Java is de programmeertaal. Dit is géén open-source-programmeertaal en relatief peperduur. Nergens voor nodig, tenzij je te veel geld hebt of dat je ontwikkeling van onderop niet nodig vindt.

Spagaat Rijk en lokaal/provinciaal

Al jaren, sinds de decentralisatie van het bibliotheekwerk, is er een spagaat tussen het rijk en de lokale en provinciale overheid. Aan de ene kant wat het rijk wil en betaalt, en aan de andere kant wat de burgers lokaal (en provinciaal) willen en betalen. Door het duidelijke onderscheid in verantwoordelijkheden voor de digitale en fysieke bibliotheek die de staatssecretaris voorstelt, zou er zo maar een momentum kunnen ontstaan voor een gezonde scheiding. Het rijk heeft dan zijn nationale digitale bibliotheek, wat die ook mag inhouden, en de fysieke eigentijdse openbare bibliotheek kan zich in netwerkverband (met steun van de provincie die meer gevoel heeft voor de lokale context) volwaardig ontwikkelen als steunbeer in en voor het lokale publieke domein.

Standpunt VOB

Tot slot: Het standpunt van de Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB) in deze kwestie was me nog niet bekend. In beginsel behartigt de vereniging primair de belangen van de leden. Het voortbestaan van de leden, die voor ruim 85% van de lokale overheid afhankelijk zijn, is een voorwaarde voor het voortbestaan van de vereniging. Nu de lokale politiek meer dan ooit laat zien dat zij de betekenis van de lokale openbare bibliotheek bepaalt, is een geluid van de VOB meer dan gewenst. Ook omdat de collega's in het land niet snel naar hun wethouder zullen stappen met het verzoek om het idee van de staatssecretaris te omarmen en de korting op de uitkering aan de gemeente voor lief te nemen.

Laat nu toch zojuist het standpunt van het VOB bestuur, gedateerd 27 september 2011, op de digitale deurmat vallen. Daarin worden zoveel voorwaarden gesteld aan het voornemen van OCW om geld uit het gemeentefonds te halen ten faveure van de nationale digitale bibliotheek, dat de spanning op de spagaat er mijns inziens niet minder op wordt. Het lijkt of alle eieren in één doos worden gestopt, en dat is niet zonder risico. In tijden waarin (lokaal) alles en iedereen om voorrang strijdt bij de verdeling van de middelen, lopen wethouders, graag om zo'n doos heen, zo is mijn inschatting. En of bibliotheekdirecteuren het risico op struif aandurven, dat risico zouden moeten nemen, ik weet het niet. (13 okt.)

Wat Wim Meent (WWM) **Uitname Gemeentefonds?** **Koop leenrecht er mee af!**

“De openbare bibliotheek functioneert te midden van andere voorzieningen en markten. Ontwikkelingen die daar plaatsvinden, zoals de komst van het e-book, kunnen van invloed zijn op de positie van de openbare bibliotheek. Relevante gebieden

in dat verband zijn onder meer het auteursrecht en het leenrecht. Deze rechtsgebieden vallen buiten het bestek van deze wetswijziging.”

Dit is één van de uitgangspunten die het ministerie van OCW heeft geformuleerd in zijn concept-brief aan de Tweede Kamer over actualisering van bibliotheekwetgeving. Het belangrijkste onderdeel van de brief is het voorstel een bedrag uit het Gemeentefonds te onttrekken om daarmee de landelijke inkoopkracht van het openbare bibliotheekwerk voor digitale content te versterken. In de WWW van september wierp ik er wat eerste vragen over op. De commissie Onderwijs, Cultuur en Sport van de VNG kan zich vinden in het voorstel, omdat OCW belooft de “servicekosten” van de informatie-infrastructuur te blijven betalen. De VNG denkt dat gemeenten voordeel hebben bij deze uitruil en dat ze na zo’n ruil nauwelijks nog geld kwijt hoeven te zijn aan “de digitale bibliotheek”. Overigens meldde de desbetreffende VNG-notitie wel argumenten pro en contra het voorstel.

Bibliotheek.nl ziet voordelen. Het VOB-bureau ook. Maar de VOB ziet ook nadelen.

Kernstuk wetgeving

Is de openbare bibliotheekwereld er bij gebaat als er gelden aan het Gemeentefonds worden onttrokken? In mijn diverse achterbannen - stichtingen Overleg Openbaar Bibliotheekwerk Noord-Holland (SOOB NH), Bibliothekenoverleg Zuid-Holland (BOZH) en Samenwerkende PSO's Nederland (SSPN) - zegt men niet zonder meer juichend: doe maar, het is een erg goed idee.

Wat met name de SOOB al jarenlang wel *een heel goede gedachte* vindt, is de afkoop van het leenrecht. De SOOB heeft OCW en de VOB daar meermalen op gewezen. De bibliotheken menen er veel voordeel bij te hebben. Met die afkoop is landelijk ongeveer € 15 miljoen per jaar gemoeid. Dat bedrag kan mooi betaald worden uit gelden uit het Gemeentefonds. Verder stelde men in de SOOB vast dat het beschikbaar komen van een substantieel bedrag door onttrekking uit het Gemeentefonds niet vanzelf zal leiden tot de komst van meer door openbare bibliotheken uit te lenen e-books. Het probleem is namelijk niet primair het geld, maar de regelgeving. Op 28 juni, bij de voorlichting over de subsidieregeling implementatie, zei **Hans van Velzen** van de OBA (tevens voorzitter van de Stuurgroep e-books, die met uitgevers onderhandelt) al tegen OCW dat de bibliotheken er erg bij gebaat zijn als in wetgeving wordt vastgelegd dat bibliotheken e-books mogen uitlenen. Ook de SOOB is die mening toegedaan. Momenteel verhindert Europese regelgeving het om e-books op dezelfde wijze te beschouwen als papieren boeken, maar OCW zou in Europa toch krachtig kunnen bevorderen dat er voor e-books een soortgelijke uitzondering voor uitlenen in de Auteurswet (artikel 15c lid 1) wordt opgenomen als voor p-books. Dit zou dan net zo’n leenrechtregeling als voor p-books kunnen zijn, mits dan wel centraal bekostigd. Zonder een dergelijke regeling wordt het zeer twijfelachtig gevonden of alleen financiële inzet (van uit het Gemeentefonds gelichte gelden) voor aankoop van (licenties voor het uitlenen van) e-books tot de gewenste resultaten zal leiden.

Dus, OCW, in plaats van leenrecht en auteursrecht *buiten* het

bestek van een brief over wetgeving te laten vallen zouden ze juist *het kernstuk* moeten vormen van wetgevende activiteiten.

Evaluatie content?

In BOZH werd opgemerkt dat het merkwaardig is de bibliotheken te verwijten het bedrag voor content verlaagd te hebben van € 0,22 naar € 0,20 per inwoner. Het gaat nu namelijk nog om content die alleen in de bibliotheek geraadpleegd mag worden. De indruk is dat er weinig gebruik van gemaakt wordt.

Peter van Eijk kondigde al eens aan dat dit gebruik geëvalueerd moet worden voor er verder over beslist wordt, maar uitkomsten van evaluaties zijn tot nu niet bekend.*

Enkele BOZH-leden verklaarden ook aanzienlijk meer dan € 0,20 per inwoner te willen betalen, als het zou gaan om e-books in plaats van de huidige content.

Decentralisatie heilig

De OCW-concept-brief kiest ook als uitgangspunt dat de kern van het bibliotheekbestel op decentraal niveau bij de gemeenten en lokale basisbibliotheken ligt. "Er is geen aanleiding daar verandering in aan te brengen". Ik vind dat een rare zin, want uit diverse door OCW gesignaleerde problemen als "de verbrokkeling van het veld" blijkt nu juist dat daar wel aanleiding toe is, als je die problemen werkelijk serieus wilt aanpakken. Maar kennelijk kan ook OCW niet om het politieke gegeven van de decentralisatie heen.

Aanvechtbare scheiding

Het meest aanvechtbaar in de brief is de strikte scheiding die wordt gehanteerd tussen een "fysieke bibliotheek" en een "digitale bibliotheek". Weliswaar schreef de Raad voor Cultuur in zijn sectoranalyse dat nog slechts twee overheidslagen bestuurlijke verantwoordelijkheid moeten dragen: "Grofweg: het Rijk voor de digitale bibliotheek en de gemeenten voor de fysieke bibliotheken. Naar de mening van de Raad lost dit de knelpunten in de sector op." Maar hier staat dan toch nog het woord "grofweg".

Het onderscheid tussen een (lokale/regionale) fysieke bibliotheek en een (landelijke) digitale bibliotheek zoals het gemaakt wordt in de concept-brief wekt de indruk dat een fysieke bibliotheek alleen maar met papieren content opereert en een digitale bibliotheek alleen maar met (landelijke) digitale content (e-content). De VNG neemt dit over. En gaat er ook van uit dat mensen straks lid kunnen worden van zo'n landelijke digitale bibliotheek zonder lid te zijn van een lokale/regionale fysieke bibliotheek. Ik denk dat de branche daar niet zo blij mee is.

Zowel voor tekstuele als audiovisuele informatie kan het volgende onderscheid gemaakt worden:

- Fysieke informatie;
- Digitale informatie;
- Fysieke informatie over fysieke informatie;
- Fysieke informatie over digitale informatie;
- Digitale informatie over fysieke informatie;
- Digitale informatie over digitale informatie.

Op al deze terreinen speelde en speelt ook de openbare biblio-

theek een rol. Al heel lang bestaan er digitale catalogi voor fysieke collecties. En wordt digitalisering ingezet voor de leners- en uitleenadministraties. Zolang er naast digitale nog fysieke informatie is, en dat zal naar verwachting geruime tijd het geval zijn, zijn de fysieke en de digitale bibliotheek onverbreekelijk met elkaar verbonden.

Simplisme

De digitale Nationale Bibliotheek Catalogus, ontwikkeld door Bibliotheek.nl in samenspraak met de Stuurgroep van het GII-consortium (waarvan **Bas Savenije** van de KB de voorzitter is), is bedoeld voor zowel fysieke informatie (met titelbeschrijvingen als digitale metadata) als digitale informatie (met *tags* als digitale metadata). Het is een simplisme te veronderstellen dat “de digitale bibliotheek” een landelijke voorziening kan zijn die alleen maar digitale content aanbiedt die ontsloten is via digitale metadata (open index bij Nationale Bibliotheek Catalogus).

Er is geen “landelijke digitale bibliotheek”, er is een landelijke stichting Bibliotheek.nl die met inzet van OCW-gelden digitale diensten en producten (met als kern een digitale informatie-infrastructuur) aanbiedt aan openbare bibliotheken (veelal stichtingen), daarin ondersteund door de PSO's (veelal ook stichtingen).

Geheel nieuw concept

Indien het Rijk (en eventueel VNG en IPO) een aparte landelijke digitale bibliotheek wensen te laten ontwikkelen die alleen maar digitale content aanbiedt welke ontsloten is via digitale metadata is er sprake van *een geheel nieuw concept* waar de activiteiten van de Stichting Bibliotheek.nl zich tot nu toe niet op gericht hebben.

Weliswaar leeft in UB- en KB-kring de gedachte dat op informatiegebied alles wat niet digitaal is over een paar jaar niet meer bestaat (althans niet meer gevonden zal worden), maar voorlopig komen nog heel wat mensen gewoon boeken lenen in de openbare bibliotheek. En gebeurt de broodnodige leesbevordering bij kinderen met papieren boeken. Hoewel krimp van de markt voor papieren media waarschijnlijk is, mag toch aangenomen worden dat een markt voor p-books naast een markt voor e-books nog heel lang blijft bestaan, zeker als internet steeds onveiliger wordt gemaakt door hackers en oplichters. En mensen eens even verlost willen worden van het permanente ADHD-gevoel dat digitale media oproepen. Misschien blijft papier wel de *core business* van de openbare bibliotheek... (met een prima digitale ontsluiting van Bibliotheek.nl).

Dit verhaal is tevens mijn gastblog van eind september: www.bibliotheekblad.nl/rubrieken/gastblogs (26 sept.).

*) **Lotte Sluyser** van Bibliotheek Haarlem, lid van de inkoopcommissie, liet in een reactie weten dat de inkoopcommissie wel beschikt over evaluatiegegevens. Zie onder het gastblog.

Wat Wim nog niet Weet (WWnnW) **Wat gebeurt er met de 17 projecten?**

Wat adviseerde het SIOB aan OCW over de 17 projecten waar OCW in 2009 aan diverse bibliotheekorganisaties € 7,55 miljoen projectsubsidies voor heeft verstrekt en die uiterlijk 1 mei 2011 inhoudelijk en financieel verantwoord moesten zijn? En wat doet OCW met de projecten? Komen ze 100% in het publieke domein, of mogen bedrijven ook (blijven) meedoen? Die vragen zijn nog steeds niet beantwoord. Zie verder de WWW van september.

Juli

Voor de rest van wat ik nog niet (precies) weet, verwijs ik naar de WWW van juli. De daar beschreven situatie geldt nog.

Wat Wij niet mogen Weten (WWnmW) **Niet-openbare stukken**

Voor wat wij niet mogen weten, verwijs ik naar de WWW van juli. Er is geen verandering t.o.v. juli.

Colofon

WWW is een uitgave van Wim Keizer. Hij is ambtelijk secretaris van de Stichtingen Overleg Openbaar Bibliotheekwerk Noord-Holland (SOOB NH), Bibliothekenoverleg Zuid-Holland (BOZH) en Samenwerkende PSO's Nederland (SSPN).

WWW wordt gemaakt op persoonlijke titel, in nauwe samenwerking met *Bibliotheekblad* (www.bibliotheekblad.nl), en gaat over de officiële vernieuwing van het openbare bibliotheekwerk.

WWW staat voor *Wat Wim Weet*. Wat Wim Weet, weet ik door te vragen Wie, Wat en Waarom? Waar, Wanneer en Hoe? En door te kijken op het WereldWijde Web.

Ik weet wat ik weet en wat ik niet weet. Maar er zijn vast ook feiten van welke ik niet weet dat ik ze niet weet. Tips en documenten zijn van harte welkom! Mijn motto is: *Comment is free, but facts are sacred*.

Ook reacties zijn van harte welkom en worden geplaatst als voor- en achternaam vermeld worden (en bij voorkeur ook de functie). Ze kunnen worden gemaild aan wkeizer@soobbozh.nl. De bibliotheekvernieuwing verdient discussie *in het openbaar*.

WWW is digitaal ontsloten, voornamelijk op de website van het Netwerk van Directeuren: www.netwerkvandirecteuren.nl. Wie rechtstreekse toezending wil, kan een mailtje sturen aan wkeizer@soobbozh.nl.